

## ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТАНИЛЦУУЛГА

"Төрийн өмчит хуулийн этгээдийн хувьцааг 2026-2028 онд биржээр олон нийтэд нээлттэй худалдах, төрийн өмчийг хувьчлах, өөрчлөн байгуулах үндсэн чиглэл батлах тухай" Улсын Их Хурлын тогтоолын төсөл

Өмч хувьчлал нь нэг тогтолцооноос нөгөө тогтолцоонд шилжихтэй холбоотой нийгэм, эдийн засгийн бусад томоохон арга хэмжээтэй зэрэгцэн хэрэгжиж, хувийн хэвшлийг хөгжүүлэх, эдийн засгийн үр ашгийг дээшлүүлэх, өрсөлдөх чадварыг сайжруулах, бага зардлаар чанартай бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэдэг болох, өмчийн олон талт харилцаа хөгжих, эдийн засагт хувийн хэвшлийн гүйцэтгэх үүрэг, эзлэх байр суурийг нэмэгдүүлэх түүхэн үүргээ 35 жил гүйцэтгэж ирсэн үйл явцыг судалсны үндсэн дээр Монгол Улс дахь өмч хувьчлалын үйл явцыг үндсэн таван үе шат болгон авч үзлээ. Үүнд:

- Өмч хувьчлалын I үе буюу 1991-1995 он
- Өмч хувьчлалын II үе буюу 1996-2000 он
- Өмч хувьчлалын III үе буюу 2001-2004 он
- Өмч хувьчлалын IV үе буюу 2005-2016 он
- Өмч хувьчлалын V үе буюу 2017-2025 он

1991-1995 онд нийт 919 аж ахуйн нэгжийн 12.6 тэрбум төгрөгийн хөрөнгө, 1996-2000 онд битүүмжилсэн дуудлага худалдаагаар 6.6 тэрбум төгрөгөөр нийт 75 аж ахуйн нэгж, нийтийн дуудлага худалдаагаар 40.8 тэрбум төгрөгөөр 847 аж ахуйн нэгжийг хувьчилсан байна. 2001-2004 онд 83 аж ахуйн нэгжийн 62.6 тэрбум төгрөг, 2005-2016 онд 89 аж ахуйн нэгжийн 102.4 тэрбум, 2017 онд нийт 4 аж ахуйн нэгжийн 16.2 тэрбум төгрөг, 2022 онд Төрийн банкны 5.71 хувийн хувьцааг хөрөнгийн биржээр дамжуулан анхдагч зах зээлд нээлттэй арилжихад 7306 хувь хүн, аж ахуйн нэгжээс 67.3 тэрбум төгрөгийн санал ирүүлж, 25.4 тэрбум төгрөг татан төвлөрүүлсэн, Монголын хөрөнгийн биржийн 34 хувийн хувьцааг 7414 хувь хүн, аж ахуйн нэгжээс 57.8 тэрбум төгрөгийн санал ирүүлж, 11.9 тэрбум төгрөгөөр тус тус арилжсан. 1991 оноос хойш 278.5 тэрбум төгрөгийн дүн бүхий 2,019 аж ахуйн нэгж, үл хөдлөх хөрөнгө, хувьцааг бүхэлд нь эсвэл тодорхой хувийг нээлттэй дуудлага худалдаа, хөрөнгийн биржээр дамжуулах болон бусад холбогдох арга хэлбэрээр худалдан, хувьчилсан байна.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Тавдугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт "Төр нь нийтийн болон хувийн өмчийн аливаа хэлбэрийг хүлээн зөвшөөрч, өмчлөгчийн эрхийг хуулиар хамгаална" гэж, Зургаадугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт "Монгол Улсын иргэдэд өмчлүүлснээс бусад газар, түүнчлэн газрын хэвлий, түүний баялаг, ой, усны нөөц, ан амьтан төрийн нийтийн өмч мөн. Байгалийн баялгийг ашиглах төрийн бодлого нь урт хугацааны хөгжлийн бодлогод тулгуурлаж, одоо ба ирээдүй үеийн иргэн бүрд эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах эрхийг нь баталгаажуулах, газрын хэвлийн баялгийн үр өгөөжийг Үндэсний баялгийн санд төвлөрүүлж тэгш, шударга хүртээхэд чиглэнэ" гэж тус тус хуульчилсан.

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 5 дахь заалтад "Улсын Их Хурал төрийн өмчийг хувьчлах үндсэн чиглэл, төрийн өмчит хуулийн этгээдийн хувьцааг биржээр олон нийтэд нээлттэй худалдах үндсэн чиглэл, хувьчилж үл болох эд хөрөнгийн жагсаалтыг батлах, түүнд өөрчлөлт оруулах бүрэн эрхтэй" гэж заасан.

Ашигт малтмалын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.6 дахь хэсэгт “Стратегийн ач холбогдол бүхий ашигт малтмалын ордын ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл эзэмшиж байгаа этгээд нь хувьцааныхаа 10-аас доошгүй хувийг Монголын хөрөнгийн биржээр арилжина” гэж заасан.

Төрийн хэмнэлтийн тухай хуулийн 17 дугаар зүйлийн 17.1.1 дэх заалтад Засгийн газар “чиг үүргийн давхардалтай, эсхүл чиг үүрэг ойролцоо, харилцан уялдаа бүхий үйл ажиллагаа гүйцэтгэж байгаа төсвийн байгууллага, төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээдийг өөрчлөн байгуулах, татан буулгах, бүтэц зохион байгуулалтыг өөрчлөх зэргээр удирдлагын зардлыг хэмнэх” арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ гэж заасан.

Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолоор баталсан ““Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын хүрээнд 2021-2030 онд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа”-ны Ухаалаг засаглалын зорилгын 5.2.19-д “Төрийн өмчит компанийн засаглалыг сайжруулж, үр ашгийг нэмэгдүүлэн, өмч хувьчлалыг үе шаттай, үр дүнтэй явуулна” гэж заасан.

Монгол Улсын Их Хурлын 2023 оны 59 дугаар тогтоолоор баталсан “Авлигатай тэмцэх үндэсний хөтөлбөр /2023–2030 он/-ийн **Зорилт 8.3-т** “Төрийн болон орон нутгийн өмчит компани, түүний охин компанийг үүсгэн байгуулах, татан буулгах, бүтцийн өөрчлөлт хийхэд мөнгөн урсгал, техник, эдийн засгийн үндэслэл, улсын төсөвт төвлөрүүлэх татвар болон судалгаа, дүн шинжилгээнд тулгуурладаг байна. Алдагдалтай ажилласан төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээдийн үйл ажиллагаа, санхүүгийн тайланд хөндлөнгийн аудитын шалгалт хийж, үндэслэл, шалтгааныг тогтоож, шаардлагатай арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ” гэж заасан.

Монгол Улсын Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 3.1.2.4-т “төрийн болон орон нутгийн өмчит компаниудын засаглал, ил тод байдлыг сайжруулж, олон улсын менежментийн багаар удирдуулж, нээлттэй хувьцаат компани болгон, үр ашиг, баялгийн тэгш хуваарилалтыг нэмэгдүүлнэ” гэж, 3.3.3.1-д Эрчим хүчний салбарын өсөлт, либералчлах, эрчим хүчний салбарыг чөлөөт зах зээлийн зарчимд шилжүүлж, үнэ тарифыг зохистой түвшинд хүргэн, цаашид тогтмол индексжүүлэх тогтолцоог нэвтрүүлж, салбарын эрх зүйн орчныг шинэчилнэ” гэж, 4.1.4.2-т “төрийн болон орон нутгийн өмчийн удирдлагын нэгдмэл байдлыг хангах, төрийн болон орон нутгийн өмчит аж ахуйн нэгжийг улс төрөөс хараат бус, нээлттэй, ил тод, зах зээлийн зарчмаар үйл ажиллагааг явуулах тогтолцоог бүрдүүлэх...” гэж, 4.4.10-т “Төрийн болон орон нутгийн өмчийн бүртгэл, ашиглалт, хамгаалалтыг сайжруулж, төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдийн засаглалыг олон улсын жишигт нийцүүлэх, газрын хууль тогтоомжийг төрийн байгууламж нэгдмэл байх зарчим болон өмчийн эрх зүйд нийцүүлэн боловсронгуй болгоно” гэсэн зорилтыг тус тус дэвшүүлсэн.

“Засгийн газарт чиглэл өгөх тухай” Улсын Их Хурлын 2024 оны 12 дугаар сарын 12-ны өдрийн 52 дугаар тогтоолын 2 дахь заалтын 3 дахь дэд заалтад төрийн өмчийг хувьчлах үндсэн чиглэл, төрийн өмчит хуулийн этгээдийн хувьцааг биржээр олон нийтэд нээлттэй худалдах асуудлын талаар холбогдох санал боловсруулж, Монгол Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэхийг Засгийн газарт даалгасан.

“Шинэ итгэл-Эрс шинэтгэл” “Монгол Улсыг 2026-2030 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэлд төрийн өмчит компанийн засаглалыг олон улсын компанийн засаглалын зарчимд нийцүүлэх, төрийн болон орон нутгийн өмчийн үр ашиг, хариуцлагыг нэмэгдүүлэх, Төрийн болон орон нутгийн өмчийн харилцааны бүртгэл,

мэдээллийн ил тод байдлыг бүрэн ханган төрийн болон орон нутгийн өмчийн удирдлага, зохицуулалтын цахим шилжилтийг хийх зорилтыг тусгасан.

Нөхцөл байдал, практик

### **“Төрийн банк” хувьцаат компани**

Банкны тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.2 дахь хэсэг, Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 4 дэх хэсэг, 56 дугаар зүйлийн 2.1 дэх хэсэг, Улсын Их Хурлын 2022 оны 16 дугаар тогтоол, Засгийн газрын 2022 оны 34 дүгээр тэмдэглэл, Сангийн сайд, Монгол банкны Ерөнхийлөгчийн хамтарсан 2022 оны 30/А191 дүгээр тушаалаар баталсан “Төрийн банкиг олон нийтэд нээлттэй хувьцаат компанийн хэлбэрт шилжүүлэх хөтөлбөр”-ийн хүрээнд “Төрийн банк” хувьцаат компанийн 712,000,000 (долоон зуун арван хоёр сая) ширхэг энгийн хувьцаа дээр 37,475,000 (гучин долоо сая дөрвөн зуун далан таван мянган) ширхэг энгийн хувьцааг нэмж гаргаж, Монголын хөрөнгийн биржээр дамжуулан олон нийтэд нээлттэй санал болгох Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газрын тогтоол гаргасан. Үүнд:

а. Олон нийтэд санал болгох нэгж хувьцааны үнийг 590 (таван зуун ерэн) төгрөгөөр тогтоосон.

б. “Төрийн банк” хувьцаат компанийн хувьцааг хөрөнгийн биржээр арилжих үйл ажиллагааг Үнэт цаасны тухай хуульд заасан журмын дагуу зохион байгуулахыг “Төрийн банк” хувьцаат компанийн Төлөөлөн удирдах зөвлөл болон Гүйцэтгэх захиралд тус тус зөвшөөрсөн.

в. “Төрийн банк” хувьцаат компанийн хувьцааг хөрөнгийн биржээр арилжих үйл ажиллагааны хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллахыг тус банкны Хувьцаа эзэмшигчийн эрхийг хэрэгжүүлэгчдэд зөвлөсөн.

“Төрийн банк” ХК-ийн нийт хувьцааны 5% буюу 34,745,000 ширхэг хувьцааг нэгж хувьцааны үнэ 590 төгрөгөөр тооцон 22.1 тэрбум төгрөг татан төвлөрүүлэхээр тооцсон. Анхдагч зах зээлийн арилжаа амжилттай болж, 5.71 хувийн хувьцааг 7306 хувь хүн, аж ахуйн нэгж санал ирүүлж, 25.4 тэрбум төгрөг татан төвлөрүүлсэн болно.

### **“Монголын хөрөнгийн бирж” хувьцаат компани**

Улсын Их Хурлын 2022 оны “Төрийн өмчит хуулийн этгээдийн хувьцааг 2022-2023 онд биржээр олон нийтэд нээлттэй худалдах үндсэн чиглэл батлах тухай” 16 дугаар тогтоолоор “Монголын хөрөнгийн бирж” төрийн өмчит хувьцаат компанийн нийт хувьцаанд төрийн эзэмшил 66 хувь байх хэмжээнд нэмэлт хувьцаа гарган биржээр арилжиж, түүнээс олох орлогыг компанийн техник, технологийн шинэчлэлд ашиглахаар заасан.

Монгол Улсын Засгийн газрын 2022 оны 06 дугаар сарын 29-ний өдрийн 244 дүгээр тогтоолоор “Төрийн мэдлийн хувьцааг 2022-2023 онд биржээр олон нийтэд нээлттэй худалдах төрийн өмчит хуулийн этгээдийн жагсаалт”-ыг баталж, төрийн өмчит хуулийн этгээдийн төрийн эзэмшлийн хувьцааг биржээр худалдахтай холбогдсон арга хэмжээг холбогдох хууль тогтоомж, журамд заасны дагуу авч хэрэгжүүлэх, шаардагдах эх үүсвэрийг тооцох, төрийн өмчит хуулийн этгээдийг олон нийтийн шууд хяналтад оруулах бодлогын хүрээнд хуулийн этгээдийн энгийн хувьцааг нэмж гаргах, хувьцаа гаргах бэлтгэл хангах, биржээр олон нийтэд нээлттэй худалдах, нээлттэй хувьцаат компани болгож, өөрчлөн байгуулах ажлыг холбогдох хууль тогтоомжийн хүрээнд зохион байгуулахаар шийдвэрлэсэн.

Төрийн өмчит хуулийн этгээдийн хувьцааг Монголын хөрөнгийн биржээр олон нийтэд нээлттэй худалдах ажлыг эрчимжүүлэх, мөн зах зээл дэх төрийн оролцоог

багасгах, олон нийтийн хяналтыг нэмэгдүүлж, ил тод байдлыг хангах ажлыг эрчимжүүлэх хүрээнд дараах ажлуудыг хэрэгжүүлэх хүрээнд “Монголын хөрөнгийн бирж” ХК-ийн нийт хувьцааны 34% буюу 119,157,603 ширхэг хувьцааг нэгж хувьцааны үнэ 100 төгрөгөөр тооцон 11.9 тэрбум төгрөг татан төвлөрүүлэхээр нийтэд санал болгосон. Анхдагч зах зээлийн арилжаагаар нийт 7,085 хөрөнгө оруулагчаас 577,657,455 ширхэг буюу 57,765,745,500 /тавин долоон тэрбум долоон зуун жаран таван сая долоон зуун дөчин таван мянга таван зуу/ төгрөгийн үнийн дүн бүхий 7,413 захиалга ирүүлсэн бөгөөд үнэт цаасны танилцуулга болон андеррайтерийн компаниас ирүүлсэн хуваарилалтын төлөвлөгөөний дагуу 500 ширхэг хүртэлх хувьцааны захиалгыг 100 хувь биелүүлж, үлдсэн үнийн дүнг 11.8 хувиар хувь тэнцүүлэн хуваарилалт хийж нийт 11.9 тэрбум төгрөгийг амжилттай татан төвлөрүүлсэн.

Улсын Их Хурлын 2022 оны “Төрийн өмчит хуулийн этгээдийн хувьцааг 2022-2023 онд биржээр олон нийтэд нээлттэй худалдах үндсэн чиглэл батлах тухай” 16 дугаар тогтоол, Засгийн газрын 2022 оны 06 дугаар сарын 29-ний өдрийн “Төрийн мэдлийн хувьцааг 2022-2023 онд биржээр олон нийтэд нээлттэй худалдах төрийн өмчит хуулийн этгээдийн жагсаалтыг батлах тухай” 244 дүгээр тогтоолыг холбогдох хууль тогтоомж, журамд заасны дагуу авч хэрэгжүүлэх явцад Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн 56 дугаар зүйлийн 56.2. хувьцааг биржээр арилжих үйл ажиллагааг Үнэт цаасны зах зээлийн тухай хуульд заасан журмын дагуу явуулна. “...56.5.Аливаа этгээд дангаар болон холбогдох этгээдийн хамт энэ хуульд заасны дагуу нээлттэй хувьцаат компани болсон төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээдийн Үнэт цаасны зах зээлийн тухай хуулийн 4.1.29-д заасан нөлөө бүхий хувьцаа эзэмшигч байхыг хориглоно...” гэсэн өөрчлөлтийг нийт төрийн өмчит хуулийн этгээдүүдэд хамруулан 2022 онд хуульд оруулсан нь төрийн өмчит хуулийн этгээдийн хувьцааг биржээр олон нийтэд нээлттэй худалдах үндсэн чиглэлийг хэрэгжүүлэх боломжгүй нөхцөл байдлыг үүсгээд байна.

Монгол Улсын эдийн засаг, нийгмийн тогтвортой хөгжлийг хангах хүрээнд төрийн өмчит компанийн үр ашгийг нэмэгдүүлэх, олон нийтийн хяналтад оруулж, санхүүгийн сахилга бат, үйл ажиллагааны тогтвортой, ил тод байдлыг хангуулах болон төрийн үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулах, төр-хувийн хэвшлийн түншлэлийг өргөжүүлэх, бизнесийн үйл ажиллагаанд төрийн оролцоог бууруулах зорилгоор хувьчлалыг үр дүнтэй зохион байгуулах, төрийн өмчит хуулийн этгээдийг нээлттэй хувьцаат компани болгох, хувьцааг нь биржээр олон нийтэд нээлттэй худалдах, өөрчлөн зохион байгуулах арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд төрийн өмчийг хувьчлах, өөрчлөн байгуулах, төрийн өмчит хуулийн этгээдийн хувьцааг 2026-2028 онд биржээр олон нийтэд нээлттэй худалдах үндсэн чиглэлийг тогтоох шаардлагатай байна.

Монгол Улсын Үндсэн хуульд 2019 оны 11 дүгээр сарын 14-ний өдөр оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтийн дагуу төрийн нийтийн өмч, түүний төрөл, зүйлийг тодорхойлох, өмчийн удирдлагыг хэрхэн хэрэгжүүлэх асуудлыг холбогдох хууль тогтоомжийг шинэчлэх, өөрчлөлт оруулах замаар хэрэгжүүлэх бөгөөд үүнтэй уялдуулан төрийн өмчийг хувьчлах, өөрчлөн байгуулах, төрийн өмчит хуулийн этгээдийн хувьцааг биржээр олон нийтэд нээлттэй худалдах үндсэн чиглэл тогтоох асуудлыг өнөөгийн нийгэм, эдийн засгийн хэрэгцээ шаардлага, бизнесийн орчин нөхцөл болон олон улсын сайн туршлага, Эдийн засгийн хамтын ажиллагаа, хөгжлийн байгууллага (OECD) зэрэг холбогдох бусад байгууллагын судалгаа, зөвлөмжид тулгуурлан олох үр ашиг, өгөөжид дүн шинжилгээ, судалгаа хийсний үндсэн дээр хөрөнгийн зах зээлийн чиг хандлага, эрэлт, нийлүүлэлт, хөрөнгө оруулагчдын сонирхол, хуулийн этгээдийн үнэ цэн, үнэлгээг бодитой тогтоож шийдвэрлэх шаардлагатай байна.

Монгол Улсын Их Хурлаас 2001 онд “Төрийн өмчийг 2001-2004 онд хувьчлах үндсэн чиглэл”, 2005 онд “Төрийн өмчийг 2005-2008 онд хувьчлах, өөрчлөн байгуулах үндсэн чиглэл, 2010 онд “Төрийн өмчийг 2010-2012 онд хувьчлах, өөрчлөн байгуулах, үндсэн чиглэл, 2013 онд “Төрийн өмчийг 2013-2014 онд хувьчлах, өөрчлөн байгуулах үндсэн чиглэл”, 2015 онд “Төрийн өмчийг 2015-2016 онд хувьчлах, өөрчлөн байгуулах үндсэн чиглэл”, 2022 онд “Төрийн өмчит хуулийн этгээдийн хувьцааг 2022-2023 онд биржээр олон нийтэд нээлттэй худалдах үндсэн чиглэл”-ийг тус тус баталсан бөгөөд тэдгээрт тусгагдсан хэдий ч хэрэгжээгүй хувьчлал дийлэнх хувийг эзэлж байгаагаас гадна хүчингүйд тооцсон хувьчлалын асуудлыг шийдвэрлүүлэх шаардлагатай байна.

Хувьчлалыг үр дүнтэй зохион байгуулах үүднээс эхний ээлжид дараах 33 компанийн нэмэлт хувьцааг гаргаж хөрөнгө оруулалт татах, нээлттэй хувьцаат компани болгох зорилгоор хувьцааг нь биржээр арилжих, өөрчлөн байгуулах асуудлыг судалж, хувьчлалын арга хэлбэр, баримтлах зарчмыг тогтоох үндсэн чиглэлийг шийдвэрлүүлэх нь зүйтэй байна. Үүнд:

Нэмэлт хувьцаа гаргаж хөрөнгө оруулалт татах, нээлттэй хувьцаат компани болгох, хувьцааг нь биржээр нээлттэй арилжих:

1. “Монголын цахилгаан холбоо” ХК;
2. “Хөдөө аж ахуйн бирж” ХХК;
3. “Үндэсний давхар даатгал” ХК;
4. “Монголын хөрөнгийн бирж” ХК;
5. “Хөдөө аж ахуйн корпораци” ХХК;
6. “МИАТ” ТӨХК;
7. “Төрийн банк” ХК.
8. “Эрдэнэс Тавантолгой” ХК;
9. “Эрдэнэт үйлдвэр” ТӨҮГ;
10. “Эрдэнэс критикал минералс” ТӨҮГ
11. “Дулааны III цахилгаан станц” ХК;
12. “Дулааны IV цахилгаан станц” ХК;
13. “Эрдэнэтийн дулааны цахилгаан станц” ХК;
14. “Дорнод бүсийн эрчим хүчний систем” ТӨХК;
15. “Дарханы дулааны цахилгаан станц” ТӨХК;
16. “Амгалан дулааны станц” ТӨХК;
17. “Шивээ овоо” ХК;
18. “Багануур” ХК

Төрийн эзэмшлийн хувьцааг худалдах, биржээр арилжих:

1. “Дулаан шарын гол” ТӨХК;
2. “Цемент шохой” ТӨХК
3. “Монгол шуудан” ХК
4. “Багануур дулааны станц” ТӨХК;
5. “Налайхын дулаан станц” ТӨХК;
6. “Хөвсгөл дулааны станц” ТӨХК;
7. “Ховд дулааны станц” ТӨХК;
8. “Улаангомын дулааны II станц” ТӨХК;

Төрийн өмчит хуулийн этгээдийг өөрчлөн зохион байгуулах, татан буулгах, нэгтгэх, бүтэц зохион байгуулалтыг өөрчлөх:

1. “Эрдэнэс монгол” ХХК;
2. “Цахилгаан дамжуулах үндэсний сүлжээ” ТӨХК
3. “Улаанбаатар цахилгаан түгээх сүлжээ” ТӨХК;
4. “Мэдээлэл технологийн үндэсний парк” ТӨҮГ
5. “Автоимпекс” ХК

6. “Төвийн бүсийн хүнс, хөнгөн үйлдвэрлэл технологийн цогцолбор” ХХК;
7. “Автозам засвар арчлалтын нэгтгэл” ТӨХК;

Төрийн өмчит хуулийн этгээдийн хувьцааг биржээр олон нийтэд нээлттэй арилжаалах бөгөөд төрийн өмчит компаниудын төрийн эзэмшлийн болон нэмж гаргах, стратегийн хөрөнгө оруулагчид санал болгох хувьцааны хувь хэмжээ, өөрчлөн зохион байгуулах хэлбэрийг үндсэн чиглэлээр тогтоох нь зүйтэй байна.

Түүнчлэн, өмнө нь батлагдсан үндсэн чиглэлүүдийн хэрэгжилтэд нэгдсэн үнэлгээ, дүгнэлт хийж, цаашид хэрхэх асуудлыг шийдвэрлэх болон төрийн нийтийн өмчид зайлшгүй байх хувьчилж үл болох хөрөнгө, ашгийн бус, нийгмийн шинжтэй төрөөс үйл ажиллагааг заавал хариуцан явуулах шаардлагатай төрийн өмчит хуулийн этгээдийн төрөл, чиглэлийг тодорхойлж, тэдгээрээс бусад төрийн өмчийн компаниудыг үе шаттайгаар өөрчлөн байгуулах, нээлттэй хувьцаат компани болгох, хувьцааг нь биржээр олон нийтэд нээлттэй худалдах замаар бизнесийн үйл ажиллагаанд төрийн оролцоог бууруулах, олон нийтийн хяналтад оруулах, стратегийн хөрөнгө оруулалт татах, хөрөнгийг дуудлага худалдаагаар худалдах арга хэмжээг судалгаа, дүн шинжилгээ хийсний үндсэн дээр үе шаттайгаар хэрэгжүүлнэ.

Иймд өнгөрсөн 35 жилийн хугацаанд хэрэгжүүлсэн өмч хувьчлалын алдаа, оноонд дүгнэлт хийж, Улсын Их Хурлаас баталсан хувьчлах үндсэн чиглэлүүдийн хэрэгжилтэд нэгдсэн үнэлгээ, дүгнэлт хийж, хувьчлалыг амжилттай явуулах чиглэлээр бодит тооцоо, судалгаанд тулгуурласан холбогдох арга хэмжээ авч, шаардлагатай бол тодорхой санал боловсруулан шийдвэрлүүлж ажиллах, Үндсэн хуулийн агуулгад нийцүүлэн төрийн нийтийн өмч, түүний төрөл, зүйлийг тодорхойлж, бусдад шилжүүлэх болон өмчийн удирдлагыг хэрхэн хэрэгжүүлэх харилцааг өнөөгийн нийгэм, эдийн засгийн хэрэгцээ шаардлага, олон улсын туршлагын дагуу тогтоох асуудлыг Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийг шинэчлэн найруулж, Компанийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах замаар хэрэгжүүлэх шаардлагатай байна.

2025 оны байдлаар уул уурхай, эрчим хүч, дэд бүтэц, зам, тээвэр, банк, санхүү, мэдээлэл харилцаа зэрэг салбаруудад толгой компани 84, тэдгээрийн охин, хараат компани 17 нийт 101 төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой компани, үйлдвэрийн газрууд үйл ажиллагаагаа явуулж байна. Тэдгээр компани, үйлдвэрийн газруудаас 100% төрийн өмчийн 73, төрийн өмчийн оролцоотой 22, олон нийтийн нээлттэй хувьцаат компани 6 байна.

Хариуцлагын хэлбэрээр нь задалбал төрийн өмчит үйлдвэрийн газар (ТӨҮГ) – 15, төрийн өмчит хувьцаат компани (ТӨХК) – 28, төрийн өмчит хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани (ТӨХХК) – 30, төрийн өмчийн оролцоотой хаалттай хувьцаат компани (ХК) – 2, төрийн өмчийн оролцоотой хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани (ХХК) – 19, төрийн өмчийн оролцоотой хувь нийлүүлсэн нийгэмлэг (ХНН) – 1, төрийн өмчийн оролцоотой нээлттэй хувьцаат компани (ХК) – 2 байна.

Хувьцаа эзэмшигчийн эрхийг хэрэгжүүлэгчээр нь авч үзвэл Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газар (түүний харьяанд “Эрдэнэс Монгол” ХХК, “Эрчист Монгол” ХХК болон тэдгээрийн харьяа компаниудыг оролцуулаад нийт 41 ТӨК), Эрчим хүчний яам (түүний харьяанд 28 ТӨК), Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газар (түүний харьяанд 14 ТӨК), Сангийн яам (түүний харьяанд 5 ТӨК), Зам, тээврийн яам (түүний харьяанд 5 ТӨК), Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яам (түүний харьяанд 4 ТӨК), Эдийн засаг, хөгжлийн яам (түүний харьяанд 2 ТӨК), Аж үйлдвэр, эрдэс баялгийн яам (түүний харьяанд 1 ТӨК), Хууль зүй, дотоод хэргийн яам (түүний харьяанд 1 ТӨК) зэрэг нийт 11 хувьцаа эзэмшигчийн эрхийг хэрэгжүүлэгч нар байна.

Төрийн өмчит компани, үйлдвэрийн газрууд нь 2024 оны жилийн эцсийн аудитлагдсан санхүүгийн тайлангийн нэгтгэсэн дүнгээр нийт хөрөнгө 59.4 их наяд төгрөг буюу ДНБ-ний 74.3% ("Эрдэнэс тавантолгой" ХК, "Эрдэнэт үйлдвэр" ТӨҮГ-ийн дүнг хасвал ДНБ-ний 35.9%), нийт орлого 26.0 их наяд төгрөг буюу ДНБ-ний 32.5% ("Эрдэнэс тавантолгой" ХК, "Эрдэнэт үйлдвэр" ТӨҮГ-ийн дүнг хасвал ДНБ-ний 18.5%), нийт өр төлбөр 22.9 их наяд төгрөг буюу ДНБ-ний 28.6% ("Эрдэнэс тавантолгой" ХК, "Эрдэнэт үйлдвэр" ТӨҮГ-ийн дүнг хасвал ДНБ-ний 18.7%)-тай тус тус тэнцэж байна. Нийт хөрөнгийн 63% буюу 37.4 их наяд төгрөг, нийт орлогын 63% буюу 16.4 их наяд төгрөг, нийт өр төлбөрийн 29% буюу 6.6 их наяд төгрөгийг уул уурхайн салбарын төрийн өмчит компани, үйлдвэрийн газруудын дүн эзэлж байна.

Сүүлийн 5 жилд буюу 2021-2025 онуудад төрийн өмчит компани, үйлдвэрийн газруудын чиг үүргийн давхардлыг арилгах, үр ашгийг нэмэгдүүлэх ажлын хүрээнд нэгтгэх, нийлүүлэх, татан буулгах арга хэмжээг авч 135 байсан төрийн өмчит компани, үйлдвэрийн газруудын тоог 101 болгон 34-өөр буюу 25.2%-иар бууруулаад байна.

Мөн төрийн өмчит компани, үйлдвэрийн газруудын хөрөнгийн өгөөж 2021 онд 1.94% байсан бол 2024 оны жилийн эцсийн байдлаар 9.63% болж нэмэгдсэн, 2021 онд 1 их наяд төгрөгийн цэвэр ашигтай ажиллаж байсан бол 2024 оны жилийн эцсийн байдлаар 5.7 их наяд төгрөг болж өссөн үзүүлэлттэй байна. Гэвч нийт орлогын 56%, цэвэр ашгийн 89%-ийг уул уурхайн салбарын "Эрдэнэс тавантолгой" ХК болон "Эрдэнэт үйлдвэр" ТӨҮГ-ийн дүн эзэлж байгаа тул цаашид төрийн өмчит компанийн шинэчлэлийн бодлогыг үргэлжүүлэн хэрэгжүүлэх шаардлагатай байгааг харуулж байна.

Цаашид төрийн өмчит компаниудад баримтлах бодлого, чиглэлийг тодорхой болгох үүднээс төрийн өмчит компани, үйлдвэрийн газруудыг тодорхой шалгуурын хүрээнд ангилж авч үзэх, тэдгээрийн ангилалын хүрээнд төрийн зүгээс тухайн компанид оролцох өмчлөлийн бодлогыг ангилал тус бүрийн онцлогт тулгуурлан ялгамжтай хэрэгжүүлэх шаардлагатай байна.

Төрийн өмчит компаниудыг дараах 3 ангилалд авч үзэхээр байна. Үүнд:

Нэг. Бизнесийн болон өрсөлдөөнд суурилсан төрийн өмчит компани

Хувийн хэвшилтэй зэрэгцэн үйл ажиллагаа явуулж буй төрийн өмчит компаниудын хувьцааг бүхэлд нь худалдах эсвэл төрийн өмчийн оролцоог 34%-иас ихгүй байлгах.

Хоёр. Стратегид суурилсан төрийн өмчит компани

Стратегийн салбарт үйл ажиллагаа явуулж байгаа, төрөөс тодорхой зохицуулалт шаардлагатай төрийн өмчит компаниудыг олон нийтийн шууд хяналтад оруулах замаар дотоод гадаадын хөрөнгийн биржээр дамжуулан олон нийтэд хувьцааг нь санал болгон худалдаж, олон нийтийн нээлттэй хувьцаат компани болгох, төрийн мэдлийн хувьцааг 51%-иас доошгүй байлгах.

Гурав. Нийгмийн үйлчилгээ, дэд бүтэц, тусгайлсан чиг үүрэг бүхий төрийн өмчит компани

Тодорхой хууль тогтоомжийн хүрээнд төрийн чиг үүргийг хэрэгжүүлдэг, нийгэм, иргэд рүү чиглэсэн үйл ажиллагаа явуулдаг, нийгмийн үр ашгийг чухалчилдаг төрийн өмчит компани болон үйлдвэрийн газруудтай байх шаардлага зайлшгүй тулгардаг.

Төрийн зүгээс 100% хувьцааг нь эзэмшиж, төрийн өмчит компани, үйлдвэрийн газруудын ил тод, нээлттэй байдлыг бий болгох, төрөөс тэдгээр байгууллагад олгож буй аливаа санхүүжилтыг ил тод тайлагнадаг байх, засаглалыг олон улсын жишигт нийцүүлэх, бүтээмж, үр ашгийг хамгийн боломжит өндөр түвшинд байлгах нь зүйтэй байна.

Мөн чиг үүргийн давхардлыг арилгах, бүтэц орон тоог оновчлох замаар төрийн өмчит компани, үйлдвэрийн газруудыг нэгтгэх, нийлүүлэх, өөрчлөн зохион байгуулах, шаардлагатай тохиолдолд татан буулгах арга хэмжээг үргэлжүүлэн авч ажиллах саналтай байна.

Дээрх ажлын хүрээнд “Төрийн өмчийг хувьчлах, өөрчлөн байгуулах, төрийн өмчит хуулийн этгээдийн хувьцааг 2026-2028 онд биржээр олон нийтэд нээлттэй худалдах үндсэн чиглэл”-ийн төсөлд 18 төрийн өмчит компани, үйлдвэрийн газруудын төрийн мэдлийн 10-66 хүртэлх хувийн хувьцааг олон нийтэд хөрөнгийн биржээр дамжуулан санал болгон худалдаж нээлттэй хувьцаат компани болгох, 8 төрийн өмчит компанийн хувьцааг бүхэлд нь худалдах, 7 төрийн өмчит компани, үйлдвэрийн газруудыг нэгтгэх, нийлүүлэх, бүтцийн өөрчлөлт хийх, саналыг тусгаад байна.

Цаашид төрийн өмчит хуудийн этгээдийг биржээр олон нийтэд нээлттэй худалдах, төрийн өмчийг хувьчлах, өөрчлөн байгуулах арга хэмжээг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлснээр төрийн өмчит компани, үйлдвэрийн газруудын тоо нийт дүнгээр 101 байсныг 19-ээр буюу 18.8%-иар бууруулж 82 болгохоор төлөвлөж байна.

“Төрийн өмчит хуулийн этгээдийн хувьцааг 2026-2028 онд биржээр олон нийтэд нээлттэй худалдах, төрийн өмчийг хувьчлах, өөрчлөн байгуулах, үндсэн чиглэл”-ийн төслийг боловсруулж, Эрчим хүчний яам, Сангийн яам, Хүнс хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яам, Цахим хөгжил, инновац, харилцаа холбооны яам, Аж үйлдвэр, эрдэс баялгийн яам, Зам тээврийн яам, Монополын эсрэг газар, “Эрдэнэс монгол” ХХК, “Эрчист монгол” ХХК болон Монголын үндэсний худалдаа аж үйлдвэрийн танхим, Нээлттэй форум нийгэмлэгээс санал авч нэгтгэсэн.

Мөн Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газрын <https://pcsp.gov.mn/?p=7964> сайтаар иргэд олон нийтээс Төрийн өмчит хуулийн этгээдийн хувьцааг 2026-2028 онд биржээр олон нийтэд нээлттэй худалдах, төрийн өмчийг хувьчлах, өөрчлөн байгуулах, үндсэн чиглэлийн төсөлд санал авах ажлыг зохион байгуулсан ба 24 иргэнээс төрийн өмчийг хувьчлах, өөрчлөн байгуулах, төрийн өмчит хуулийн этгээдийн хувьцааг 2026-2028 онд биржээр олон нийтэд нээлттэй худалдах үндсэн чиглэлийн төсөлд дэмжсэн санал ирүүлсэн болно.

“Төрийн өмчит хуулийн этгээдийн хувьцааг 2026-2028 онд биржээр олон нийтэд нээлттэй худалдах, төрийн өмчийг хувьчлах, өөрчлөн байгуулах, үндсэн чиглэл”-ийн төслийг боловсруулж, Эрчим хүчний яам, Сангийн яам, Хүнс хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яам, Цахим хөгжил, инновац, харилцаа холбооны яам, Аж үйлдвэр, эрдэс баялгийн яам, Зам тээврийн яам, Монополын эсрэг газар, “Эрдэнэс монгол” ХХК, “Эрчист монгол” ХХК болон Монголын үндэсний худалдаа аж үйлдвэрийн танхим, Нээлттэй форум нийгэмлэгээс санал авч нэгтгэсэн.

“Төрийн өмчит хуулийн этгээдийн хувьцааг 2026-2028 онд биржээр олон нийтэд нээлттэй худалдах, төрийн өмчийг хувьчлах, өөрчлөн байгуулах, үндсэн чиглэл батлах тухай” Улсын Их Хурлын тогтоолын төслийг Засгийн газрын 2025 оны 12 дугаар сарын 03-ны өдрийн хуралдаанаар хэлэлцээд хуралдаан дээр Засгийн газрын гишүүдээс гаргасан саналыг тусган, “Шинэ итгэл-Эрс шинэтгэл” “Монгол Улсыг 2026-2030 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэлд нийцүүлэн дахин боловсруулж, Хууль зүй, дотоод хэргийн яам, Эрчим хүчний яам, Сангийн яам, Цахим хөгжил, инновац,

харилцаа холбооны яам, Соёл, спорт, аялал жуулчлал, залуучуудын яам, Батлан хамгаалах яам, Гэр бүл, нийгмийн хамгааллын яам, Монгол Улсын Шадар сайд, Гадаад харилцааны яам, Боловсролын яамны саналыг авч нэгтгэж, холбогдох өөрчлөлтүүдийг оруулсан болно.

Улсын Их Хурлын 2001 онд баталсан “Төрийн өмчийг 2001-2004 онд хувьчлах үндсэн чиглэл”, 2005 онд баталсан “Төрийн өмчийг 2005-2008 онд хувьчлах, өөрчлөн байгуулах үндсэн чиглэл, 2010 онд баталсан “Төрийн өмчийг 2010-2012 онд хувьчлах, өөрчлөн байгуулах, үндсэн чиглэл, 2013 онд баталсан “Төрийн өмчийг 2013-2014 онд хувьчлах, өөрчлөн байгуулах үндсэн чиглэл”, 2015 онд баталсан “Төрийн өмчийг 2015-2016 онд хувьчлах, өөрчлөн байгуулах үндсэн чиглэл”, Улсын Их Хурлын 2022 оны 16 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Төрийн өмчит хуулийн этгээдийн хувьцааг 2022-2023 онд биржээр олон нийтэд нээлттэй худалдах үндсэн чиглэл”-ийн хэрэгжилтэд нэгдсэн үнэлгээ, дүгнэлт хийж, хувьчлалыг амжилттай явуулах чиглэлээр бодит тооцоо, судалгаанд тулгуурласан холбогдох арга хэмжээ авч, шаардлагатай бол тодорхой санал боловсруулан, үе шаттайгаар шийдвэрлүүлж ажиллах нь зүйтэй гэж үзэж байна.

--oOo--